

Nargiza MAXSUDOVA,
Andijon davlat chet tillari instituti,
Ingliz tili amaliyoti kafedrasida o'qituvchisi
E-mail:mahsudovanargiza277@gmail.com +998912891501

O'zDJTU dotsenti, PhD M.Y.Baxtiyorov taqrizi asosida

LEXICOGRAPHIC DESCRIPTION OF CONCEPTS AS A REFLECTION OF THE EVOLUTION OF LANGUAGE AND THOUGHT

Annotation

In this article, the concept is one of the main research objects that plays an important role in lexicography in modern linguistics, and the concept is the main meaning unit of a word, and its analysis allows us to better understand how language reflects the world around us, and the concept is an important lexicographical one that plays a key role in creating dictionaries and studying the specific features of linguistic consciousness as an object is mentioned here. Through its analysis, we are able to comprehend the relationship between language, culture and thought, which makes its study relevant and important for modern linguistics.

Key words: Concept, lexicography, vocabulary, cognitive process, lexical material, linguistic description, explanatory dictionary.

ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ КОНЦЕПТОВ КАК ОТРАЖЕНИЕ ЭВОЛЮЦИИ ЯЗЫКА И МЫШЛЕНИЯ

Аннотация

В данной статье концепт является одним из основных объектов исследования, играющим важную роль в лексикографии в современном языкознании, а концепт является основной смысловой единицей слова, а его анализ позволяет лучше понять, как язык отражает окружающий нас мир. Концепт является важным лексикографическим объектом, играющим ключевую роль при создании словарей, и изучении особенностей языкового сознания. Его анализ позволяет лучше понять взаимосвязь языка, культуры и мышления, что делает его исследование актуальным и важным для современной лингвистики.

Ключевые слова: Понятие, лексикография, лексика, познавательный процесс, лексический материал, лингвистическое описание, толковый словарь.

KONSEPTLARNING LEKSIKOGRAFIK TASVIRI TIL VA TAFAKKUR EVOLYUTSIYASINING AKSI SIFATIDA.

Annatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy tilshunoslikda konsept leksikografiya muhim rol o'ynaydigan asosiy tadqiqot ob'ektlaridan biriligi va konsept so'zning asosiy ma'no birligi bo'lib, uni tahlil qilish tilning atrofimizdagi dunyoni qanday aks ettirishini yaxshiroq tushunishga imkon berishi shuningdek konsept lug'atlarni tuzishda va lingvistik ongning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishda asosiy rol o'ynaydigan muhim leksikografik ob'ekti ekanligi to'g'risida so'z boradi. Uning tahlili til, madaniyat va tafakkur o'rtasidagi munosabatni yaxshiroq tushunishga imkon berishi, bu esa uni o'rganishni zamonaviy tilshunoslik uchun dolzarb va muhim ekanligini ko'rsatib o'tadi.

Kalit so'zlar: Konsept, leksikografiya, lug'at, kognitiv jarayon, leksik material, lingvistik tasvir, izohli lug'at.

Kirish. Konseptlarni o'rganish zarurati etnosning rivojlanishi bilan insoniyat o'sishda davom etmoqda va ularning hajmi, tuzilishi, chegaralari va ma'no yo'nalishi doimiy ravishda o'zgarib turadi.

Ta'kidlash kerakki, hozirgi vaqtda "konsept" atamasi gumanitar fanlarning turli sohalarida, jumladan, adabiyotshunoslik, falsafa, psixologiya, madaniyatshunoslik va tilshunoslikda keng qo'llaniladi. Fanda "konsept" atamasining ko'plab talqinlari mavjud.

Tilshunoslikda konseptni aniqlash uchun lingvistik, kognitiv va madaniy yondashuvlar qo'llaniladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Lingvistik yondashuv doirasida tushuncha kognitiv element bilan birgalikda so'zning ma'nosi sifatida qabul qilinadi. Bu nuqtai nazarni S.A.Askoldov-Alekseev, D.S.Lixachev, V.V.Kolesov kabi olimlar qo'llab-quvvatlaydi. S.A.Askoldov-Alekseev konseptni fikrlash jarayonida o'xshash ob'ektlarning noaniq guruhini almashtiradigan mental konstruksiya sifatida belgilaydi[8,269].

D.S.Lixachev "konsept" atamasidan shaxsning ma'lumoti, shaxsiy tajribasi, kasbiy va ijtimoiy kelib chiqishi

asosida voqelikni aks ettiruvchi hamda izohlaydigan umumlashtirilgan mental birlikni tasvirlash uchun foydalanadi. Bu til tashuvchilari ongida so'zlarning turli ma'nolarini umumlashtirish shakli bo'lib, so'zlarni tushunishdagi individual farqlarni bartaraf etish orqali samarali muloqotni ta'minlaydi. Olimning fikricha, konsept so'z ma'nolaridan kelib chiqmaydi, balki o'rganilgan ma'no va ma'ruzachining shaxsiy hayotiy tajribasi o'rtasidagi o'zaro ta'sir natijasidir. Shu ma'noda, konsept til muloqotida asosiy funksiyani bajaradi.[8,3-9].

Kognitiv yondashuv vakillari Z.D.Popova va I.A.Sternin konseptni ob'ekt yoki hodisa haqida murakkab ma'lumotlarni to'plovchi, jamoat ongini aks ettiruvchi mental shakllanishi va inson ongi kodining asosiy birligi sifatida belgilaydilar [9,179].

V.I.Karasik konseptlarni inson xotirasida saqlanadigan, yodda qolgan fragmentlar (voqea-hodisalarni ifodalovchi parchalar) sifatida tavsiflaydi. Shuningdek, u konseptni majoziy-idrokii, konseptual va qadriyat jihatlaridan iborat ko'p o'lehovli aqliy konstruksiyalar sifatida tavsiflaydi [10,389].

V.V.Krasnixning so'zlariga ko'ra, konsept "madaniy ob'ekt"ning eng mavhum tasviri bo'lib, unda vizual-majoziy ifodalar voqelanadi. U milliy konseptni "maksimal darajada mavhumlashtirilgan, ammo lingvistik ongda maxsus ifodalangan, kognitiv ravishda qayta ishlangan va milliy va madaniy belgilar bilan belgilangan g'oya" sifatida ta'riflaydi [3,494].

V.A.Maslovaning ta'kidlashicha, konseptni turli xil talqin qilishdagi umumiy xususiyat uning inson ongi, tili hamda madaniyatini har tomonlama o'rganish g'oyasi bilan o'zaro bog'liqligidadir [1,256].

Adabiyotlarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, "konsept" atamasi kognitiv tilshunoslik, lingvokulturologiya, geografiya va aksiologik tilshunoslik lingvokonseptologiyasi sohasidagi tadqiqotlarda [6,86] qo'llaniladi. N.D.Arutyunova, A.P.Babushkin, A.Vejbitskaya, R.M.Frumkina va boshqa olimlar mazkur masala tadqiqiga jiddiy e'tibor qaratdilar.

Biroq shunga qaramay, V.A.Maslova ta'kidlaganidek, konsept zamonaviy tilshunoslikda o'z o'rniga ega bo'lishiga qaramay, hali ham aniq bir ta'rifga ega emas [1,256]. M.Pimenovanning so'zlariga ko'ra, har bir soha atamaga o'z talqinini beradi, bu vaqt o'tishi bilan kognitiv va lingvokultural tushunchalarni farqlash tendensiyasiga olib keladi [4,176]. Turli tadqiqotchilar ushbu konsepsiyaning keng ta'riflarini aniqlashtirishga harakat qilmoqdalar. M.V.Pimenova konsept ta'rifining noaniqligini ikki omil bilan izohlaydi: 1) keng doiradagi fanlarda va turli lingvistik sohalarda qo'llanishi; 2) murakkab va ko'p qirrali hodisa ekanligi. SHuning uchun M.V.Pimenova "konsept" atamasini talqin qilishda besh xil yondashuvni ko'rsatadi: 1) psixologik yondashuv (S.A.Askoldov-Alekseev, D.S.Lixachev); 2) mantiqiy yondashuv (N.D.Arutyunova); 3) falsafiy yondashuv (V.V.Kolesov); 4) kulturologik yondashuv (YU.S.Stepanov); 5) integral (kompleks) yondashuv (S.H.Lyapin) [7,256].

Tadqiqot metodologiyasi. Rus tadqiqotlarida kognitiv birlik – konseptni leksikografik o'rganish o'tgan asrning oxiridan boshlab amalga oshirildi. YU.S.Stepanovning so'zlariga ko'ra, XX asrda konsept lug'atlarining ikki turi mavjud edi. Birinchisi lug'atlardagi konseptga berilgan ta'riflar lug'at tuzuvchisining sharhlarisiz turli mualliflarning iqtiboslarini tanlash orqali taqdim etilgan. Ikkinchisi esa olimning o'z tarixiy tadqiqotlariga asoslanib yaratgan "Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования" ("Konstantalar. Rus madaniyati lug'ati. Tadqiqot tajribasi") lug'ati edi. Ushbu asarda tilshunos birinchi navbatda madaniyatshunoslikka e'tibor qaratdi va konseptlarning ma'nosini oldingi va hozirgi kungacha yanada rivojlanishi nuqtai nazaridan aniqlash va izohlashga intildi. Lug'at quyidagilardan iborat: 1) konseptning so'zma-so'z ma'nosi, uning ichki shakli va etimologiyasi; 2) konseptning passiv (tarixiy) qatlami; 3) konseptning eng yangi dolzarb va faol qatlami. Tilshunos olim rus xalqining ma'naviy hayotini rivojlantirishning eng muhim konseptlarini, shu jumladan, *abadiylik, tinchlik, mohiyat, olov, suv, harakat, so'z, imon, sevgi, quvonch, iroda, qalb, ilm-fan, ziyolilar* va boshqalarni taqdim etdi.

Tahlil va natijalar. Ko'rinadiki, zamonaviy tilshunoslikda konsept leksikografiyada muhim rol o'ynaydigan asosiy tadqiqot ob'ektlaridan biridir. Konsept so'zning asosiy ma'no birligi bo'lib, uni tahlil qilish tilning atrofimizdagi dunyoni qanday aks ettirishini yaxshiroq tushunishga imkon beradi.

Shuni ta'kidlash kerakki, konsept shunchaki bir xil tushunchani bildiruvchi so'zlar to'plami emas. Bu nafaqat lingvistik, balki madaniy, ijtimoiy va psixologik jihatlarni ham o'z ichiga olgan o'zaro bog'liq elementlarning murakkab tarmog'idir. Shuning uchun lug'atlarni tuzishda nafaqat leksik ma'lumotlarni, balki konsept bilan bog'liq kontekstual va madaniy xususiyatlarni ham hisobga olish kerak.

Leksikografiyada konsept lug'at yozuvlarini yaratishda markaziy element bo'lib xizmat qiladi. Konseptni tahlil qilishda leksikograf uning barcha jihatlarini, ya'ni o'ziga xos xususiyatlari, tegishli tushunchalari, foydalanish sohalari va boshqalarini hisobga olishi kerak. Bu lug'at yozuvida so'zning nafaqat uning lingvistik xususiyatlarini, balki lingvistik va madaniy kontekstdagi o'rnini ham hisobga oladigan to'liq tavsifini yaratishga imkon beradi.

Bundan tashqari, konsept ona tilida so'zlashuvchilarning lingvistik ongiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Konseptlarni o'rganish turli til va madaniyatlarda dunyoni fikrlash va idrok etishning o'ziga xos xususiyatlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Konsept ma'lum bir jamoaning madaniyati va turmush tarzining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi hamda ularni o'rganish turli til hamda madaniyatlar o'rtasidagi farqlarni tushunish ufqlarini kengaytirishga imkon beradi.

Konsept lug'atlarni tuzishda va lingvistik ongning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishda asosiy rol o'ynaydigan muhim leksikografik ob'ektidir. Uning tahlili til, madaniyat va tafakkur o'rtasidagi munosabatni yaxshiroq tushunishga imkon beradi, bu esa uni o'rganishni zamonaviy tilshunoslik uchun dolzarb va muhim ekanligini ko'rsatadi. Ko'pgina lingvokognitiv tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, lingvistik ma'no va iboralarni tahlil qilish konseptni o'rganishning eng mantiqiy va ishonchli usuli hisoblanadi. Buning sababi shundaki, bunday tahlil konseptlar belgilarini sodda va samarali tarzda aniqlashga yordam beradi, bu esa konseptning mazmunini har tomonlama tavsiflash hamda uni lug'at tarkibiga kiritish imkonini beradi.

Tegishli tushunchalarni bildiruvchi so'zlarning predmet-konseptual tarkibidagi o'zgarishlar konseptlarning mazmuni barqaror emasligi, balki doimo o'zgarib turishini ko'rsatadi. Vaqt o'tishi bilan u kengayadi yoki torayadi. Rus tilining lug'atlari konseptual tarkibning ushbu dinamik xususiyatini aks ettiradi, unga tilda aks ettirilgan kognitiv jarayon ta'sir qiladi. Bundan tashqari, turli davrlarning izohli lug'atlarida leksikografik natijalarni lug'at tuzuvchilar nuqtai nazaridan taqdim etish uchun konseptual ahamiyatga ega bo'lgan o'ziga xos ijtimoiy-tarixiy va madaniy xususiyatlar mavjud. Masalan, leksikograflarning fikriga ko'ra, D.N.Ushakov [1,1096] lug'ati o'sha davrdagi jamiyat normalarida kodlangan o'z davrining sinfiy manfaatlarining g'oyaviy aksi hisoblanadi. Suning uchun turli davrlarning izohli lug'atlarida tushunchalarni va ularga mos keladigan lug'at yozuvlarini bildiruvchi leksemalarni taqqoslash leksikografik amaliyot tarixida aks etgan rus xalqining lisoniy manzarasining evolyusiyasini aniqlashga imkon beradi [5,14-20].

Ma'lumki, lug'atlar ma'lum bir tuzilishga ega. Izohli lug'atdagi maqola odatda bir nechta alohida bo'limlardan iborat bo'lib, ular quyidagilarni qamrab oladi: 1) so'zning asl shaklidan iborat leksik material; 2) so'zning lingvistik holati va ishlatilish doirasini ko'rsatadigan grammatik hamda stilistik belgilar; 3) talqin (izoh), bu so'zning ma'nosini aks ettirish va tushunishdan kelib chiqadigan muhim xususiyatlarni ifodalaydi; 4) mavzu-konseptual tarkib; 5) ushbu konseptual xususiyatlarning nutqda yoki matnda qanday ishlatilishini ko'rsatadigan illyustratsiya (rasm). Lug'atning mazkur bo'limlari olamning lisoniy manzarasini ifodalash bilan bog'liq. Leksik material lingvistik dunyoqarashning tematik sohasini belgilaydi; grammatik belgilar so'zning konseptual tuzilishini o'rnatadi, bu konseptual dunyoqarashning lingvistik holatini belgilaydi; izoh bo'limi so'zning konseptual mazmunini ifodalaydi, lingvistik dunyoqarashni idrok etish va uni ona tilida so'zlashuvchi xotirasida saqlashni aks ettiradi va illyustratsiyalar bo'limi olamning lisoniy manzarasi muayyan vaziyatda yoki inson faoliyatida qanday namoyon bo'lishini vizual aks ettiradi.

Interpretatsiya va illyustratsiya bo'limlari olamning lisoniy manzarasini to'liq aks ettiradi, chunki so'zning leksik ma'nosini talqin qilish konseptning mazmunini aks ettiradi va dunyo hamda til haqidagi turli xil bilimlar bilan bog'liq. Matnli illyustratsiya esa birinchi navbatda, idiomatik ibora, so'z va maqollar orqali. xalq tarixi va madaniyati, ularning urf-odatlarini, an'analari, shuningdek, til foydalanuvchilarining kommunikativ niyatlari bilan chambarchas bog'liq.

Bu sohalarining barchasi birlashib, so'zning lug'at tushuntirishida bir butunlikni yaratadi. Ushbu integratsiya lug'at maqolasining turli qismlarida keltirilgan barcha bilim turlarini birlashtirishni o'z ichiga oladi. Bu jarayonning o'zagi bilimlarning o'zaro ta'siri bo'lib, bizning dunyo haqidagi tushunchamizni va uning lingvistik ongimizda qanday tuzilganligini aks ettiradi. Ushbu integratsiya jarayoni lingvistik bilimlarni real dunyo haqidagi bilimlarga moslashtiradi, bu esa so'zning ma'nosi va grammatik tuzilishini yagona konseptual tushunishga olib keladi. So'zning grammatik shakllari va ma'nolari bilan ifodalangan bilim uning muloqotdagi vazifasini aks ettiradi[5,195-217]. Natijada dunyo haqidagi ma'lum bilimlarni aks ettiruvchi konseptual model lingvistik tasvir sifatida shakllanadi. Ushbu lingvistik tasvir ma'lum darajada konseptual modelga mos keladi va dunyoni idrok qilish sifatida xizmat qiladi. Bu idrok, dastlab individual bo'lib, oxir-oqibat o'zaro muloqotni osonlashtiradigan jamoaviy ongga mos keladi. Bilim til iboralarning kognitiv ahamiyati va informativligini aniqlashga qaratilgan. So'z tilning asosiy birligi sifatida bilimlarni saqlash va avloddan avlodga o'tkazish vositasi bo'lib xizmat qiladi. U bilim olish vositasi sifatida ham, dunyo haqidagi bilimlar ombori sifatida ham ishlaydi.

So'z, odatda, ma'lum bir toifaga mansub tushunchaning lingvistik tasviri bo'lib xizmat qiladi va gapning bir qismi sifatida fonetik shakli orqali namoyon bo'ladi. Uning turli xil lingvistik shakllari birgalikda tilda o'z ifodasini shakllantiradi. Asosiy e'tibor lug'at ta'riflarida aks ettirilgan so'zlar dunyoni tilda qanday ifodalashga qaratilgan. A.P.Babushkinning so'zlariga ko'ra, konseptning verbal ifodasi uning til foydalanuvchilari xotirasida qanday saqlanishiga mos keladi va lingvistik ifodaning asosiy birligi bo'lib xizmat qiladi[6,86]. Lug'at talqini so'z orqali etkazilgan tushunchaning tabiati haqida fikr beradi va atamaning kognitiv ma'nosini aniqlashga yordam beradi. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, konsept lug'atda faqat qisman ifodalangan. Shuning uchun so'z ob'ekt haqidagi bilimlarning faqat bir qismini aks ettiradi, chunki lug'at so'zlardan foydalanishning tipik kontekstlari bilan bog'liq bilimlarni tanlaydi. Shuning uchun kognitiv kontekst lug'atlarda so'zning konseptual mazmunini yaxshiroq tushunish uchun ishlatiladi. Bunda asosiy g'oya leksikografiya yordamida vaqt o'tishi bilan so'zning konseptual xususiyatlaridagi o'zgarishlarni tanib olish va tushunish qobiliyatidir. So'zning leksikografik ob'ekti uning konseptual mazmuni qanday rivojlanganligini va ma'lum vaqt oralig'ida ona tilida so'zlashuvchilar uchun qanday kommunikativ ma'noga ega ekanligini tasvirlaydi. Bu dunyo haqidagi bilimlarga til orqali kirishning o'ziga xos usulini taklif etadi, bu so'zlarning leksikografik talqinida aks etadi.

Anglashiladiki, olam tilda qanday aks ettirilganligi va izohli lug'atlarda taqdim etilganligi haqidagi xulosalar, tabiiyki, leksikografiyada lug'at tavsifi va dunyoning lingvistik ko'rinishini o'rganadigan ko'plab tadqiqotlarning diqqat markazida. Buning sababi shundaki, izohli lug'atlar doimo voqelik ob'ektlari va hodisalarini tasvirlashga intilgan. Shu nuqtai nazardan, lug'atlar dunyo haqidagi tushunchaga muvofiq shakllangan bilimlar to'plami sifatida ko'rib chiqiladi. Tilni tavsiflashga antropotsentrik yondashuv sharoitida dunyoning lingvistik manzarasini aks ettirish va leksikografiya o'rtasidagi munosabatlar dunyoning tilda qanday konseptualizatsiya qilinishini va tasniflanishini

tushunishda asosiy masalaga aylanadi. Shunday qilib, lug'at ta'riflari til o'rganishning asosiy usuli bo'lib xizmat qiladi, til egalari egallagan bilimlarni tushunishni ta'minlaydi va turli xil lug'atlarda aks ettirilgan dunyoni statik (samarali) aks ettirishni taklif qiladi.

Binobarin, ma'lum bir konseptni ifodalovchi so'zning asosiy leksik ma'nolari kengayishi yoki torayishi mumkin. Ushbu o'zgarish lug'atlarda kuzatilishi mumkin bo'lgan konseptlarning o'zgaruvchan tabiatini tushunishga yordam beradi. Bu konseptlar ma'nosidagi asosiy o'zgarishlarni va ularning muloqotdagi ahamiyatini aniqlash imkonini beradi. Konseptlar real dunyo ob'ektlari va hodisalarini aks ettiradigan hamda talqin qiladigan, kognitiv jarayonda hal qiluvchi rol o'ynaydigan, xotirada saqlanadigan bilim birliklari bo'lib xizmat qiladigan mental hodisa hisoblanadi. Konseptlar ham insonlar ongi, ham individual hayot tajribasi bilan bog'liq bo'lib, o'ziga xos tuzilishga ega va turli vositalar bilan ifodalanishi mumkin. So'zlar (leksemalar) esa asosiy lingvistik usuldir. So'zning leksik ma'nosi, birinchi navbatda, konseptual tur tushunchasini ifodalaydi.

Ko'pgina lingvokognitiv tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, lingvistik ma'no va iboralarni tahlil qilish konseptni o'rganishning eng mantiqiy va ishonchli usuli hisoblanadi, chunki u konseptning xususiyatlarini sodda va samarali tarzda aniqlashga imkon beradi. Ushbu yondashuv konseptni lug'at tarkibiga kiritish orqali uni har tomonlama tavsiflashni osonlashtiradi.

Muayyan konseptlarni ifodalovchi so'zlarning ma'nosidagi o'zgarishlar shuni ko'rsatadiki, ularning mazmuni stabil (sabit) emas, balki doimiy ravishda rivojlanib boradi. Vaqt o'tishi bilan u kengayishi yoki torayishi mumkin. Rus tilidagi izohli lug'atlar ushbu dinamik tabiatni aks ettiradi va rus xalqining ongidagi konseptlarning mazmuni tilda aks ettirilgan bilim jarayonida qanday rivojlanishini namoyish etadi. Bundan tashqari, turli davrlardagi izohli lug'atlar leksikografiya natijalarini lug'at tuzuvchilar nuqtai nazaridan tushunish uchun konseptual ahamiyatga ega bo'lgan ijtimoiy-tarixiy va madaniy xususiyatlarni o'z ichiga oladi. Masalan, Ushakov lug'ati[1,1090] o'sha davrning ijtimoiy normalarida kodlangan o'z davrining sinfii manfaatlarini aks ettiruvchi mafkuraviy lug'at hisoblanadi. Zero, konseptlarni belgilash uchun ishlatiladigan so'zlarni va turli davrlarning izohli lug'atlaridagi tegishli lug'at yozuvlarini taqqoslash leksikografik amaliyot tarixida aks etgan rus xalqining lingvistik evolyusiyasini kuzatishga imkon beradi.

Ma'lumki, lug'atlar tuzilish jihatidan bir-biridan farq qiladi. Izohli lug'atdagi maqolalar odatda bir nechta tavsiflovchi sohalarini o'z ichiga oladi, jumladan, so'zning asosiy shaklini ifodalovchi leksik kirish qismi; so'zning lingvistik holati va ishlatilish sohasini ko'rsatadigan grammatik va stilistik ko'rsatkichlar; aks ettirish va talqin qilish natijasida kelib chiqadigan muhim xususiyatlardan iborat bo'lgan talqin, birinchi navbatda so'zning konseptual mazmuni; nutq yoki matnda konseptual xususiyatlarning qo'llanilishini va h. Lug'atning barcha tarkibiy qismlari dunyoning lingvistik manzarasini ifodalash bilan ozmi-ko'pmi bog'liqdir. Leksik material (semiotik zona) dunyoning lingvistik manzarasining tematik maydonini belgilaydi; grammatik ko'rsatkichlar dunyoning konseptual manzarasining lingvistik holatini belgilaydigan so'zning konseptual tuzilishini o'rnatadi; talqin zonasi so'zning konseptual mazmunini o'zida mujassam etgan, bu tilning lingvistik manzarasini idrok etishni ifodalaydi. Interpretatsiya zonasi, aslida, so'zning konseptual ma'nosi bo'lib, ona tilida so'zlashuvchilar dunyoning lingvistik manzarasini qanday qabul qilishi va xotirada saqlashini ifodalaydi. Boshqa tomondan, illyustratsiya maydoni dunyoning lingvistik manzarasi muayyan vaziyatlarda yoki inson faoliyatida qanday qo'llanilishini vizual aks ettiradi. Interpretatsiya va

illyustratsiya zonalari olamning lisoniy manzarasini to'liq aks ettiradi, chunki so'zning leksik ma'nosini talqin qilish konseptning mazmunini aks ettiradi, matnli illyustratsiyalar esa asosan, idiomatik ibora, so'z va maqollar bilan ifodalanadi. Shuningdek, odamlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularning tarixi, madaniyati, urf-odatları va an'analari, shuningdek, til egalariining kommunikativ maqsadlarini bildiradi.

Xulosa va takliflar. Bu jihatlarning barchasi so'zning izohli lug'atda qanday tasvirlanganiga o'xshash bir butunlikni yaratish uchun birlashadi. Ushbu birlashtirilgan butunlik lug'at yozuvining turli bo'limlari orqali ifodalanadigan har xil

turdagi bilimlarning integratsiyasini anglatadi. Konsept mazmunini ifodalashning markaziy jihati bilimlarni birlashtirishdir, bu bizning dunyo haqidagi tushunchamizni ham, bu tushuncha bizning tilimizda qanday tashkil etilganligini ham aks ettiradi. Oddiy qilib aytganda, ushbu integratsiya jarayoni lingvistik bilimlarni real dunyo haqidagi bilimlarga muvofiqlashtirishni o'z ichiga oladi, bu so'zning lug'at ta'rifida ko'rsatilgandek, yagona konseptual ma'nosiga va so'zning turli grammatik shakllari va ma'nolari bilan ifodalangan tarkibiy jihatlari olib keladi. Bu elementlar, o'z navbatida, so'zning muloqotda qanday ishlashi bilan bog'liq bilimlarni qamrab oladi.

ADABIYOTLAR

1. Маслова В.А.(2005) Когнитивная лингвистика: учеб. пособие [Текст] / В.А. Маслова. 2-е изд.
2. Воркачев С.Г.(2007) Любовь как лингвокультурный концепт: монография. – Гнозис, 2007. – 284 с.;
3. Красавский Н.А.(2001) Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах. – Волгоград:
4. Пименова М.В.(2011) Концептуальные исследования. Введение: учебное пособие [Текст] / М. В.Пименова, О.Н.Кондратьева.(2011) – М.: Наука, .
5. Шарандин А.Л.(2017) Слово и его формы в аспекте теории интерпретации / А.Л.Шарандин // Интерпретация мира в языке / науч. ред. Н. Н. Болдырев. – Тамбов: Издательский дом ТГУ им. Г.Р. Державина.
6. Бабушкин А.П.(2011) Возможные миры в семантическом пространстве языка / А.П.Бабушкин. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та.
7. Аскольдов С.А.(1997) Концепт и слово / Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология // Под ред. проф. В.П. Нерознака. – М.: Академия.
8. Лихачев Д.С.(2003) Концептосфера русского языка // Изв. РАН. СЛЯ. 1993. – №1. – С. 3-9.
9. Попова З.Д., Стернин(2002) И.А. Концептосфера и картина мира. – Воронеж, 2002. – 179 с.
10. Карасик В.И.(2004) Этноспецифические концепты / Введение в когнитивную лингвистику.
11. Красных В.В.(2003) Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей / Отв. ред. В.В. Красных.